

1 **RUSKÁ LITERATURA PO VÁLCE A TÉMA VÁLKY**

RJA307 Moderní a postmoderní ruská literatura II

Mgr. Josef Šaur, Ph.D.

2 **POVÁLEČNÁ LITERATURA (1945-1953)**

- Vítězství ve válce posílilo sovětskou moc, která zakročila proti tematickému i výrazovému uvolnění v literatuře
- Nádech svobody však v sobě zanechal stopy a stal se základem pro další změny v literatuře
- Režim přitvrdil cenzuru
- V roce 1946 začala druhá vlna čistek (zatýkání a posílání do GULAGu)
- 1946 kampaň proti časopisům Leningrad a Hvězda – proti Zoščenkovi a Achmatovové
- A. A. Ždanov je obvinil, že jejich tvorba je vzdálená sovětskému člověku
- Zoščenko se podle něj vysmívá sovětskému člověku a Achmatovová se ve své poezii zmitá mezi „ložnicí a modlitebnou“
-
-

3 **REŽIMNÍ AUTOŘI**

- Vrací se teorie bezkonfliktnosti, tj. idealizace nahlížení světa růžovými brýlemi
- Modelový syžet: voják se vrací domů z války a přináší s sebou optimismus, jelikož dokáže snadno vyřešit jakýkoliv problém (pracovní či osobní)
- Semjon Babajevskij (1909-2000) – držitel Stalinovy ceny (1949, 1950 - literatura, 1951) za romány *Rytíř zlaté hvězdy* (Кавалер Золотой Звезды, 1947-1948) a *Světlo nad zemí* (Свет над землёй, 1949-1950)
- Pjotr Pavlenko (1899-1951) – držitel Stalinovy ceny (1941, 1947, 1948, 1950 - scénář) – „klasik“ literatury Stalinovy éry
- Román *Šťěstí* (Счастье, 1947)
- Změnu v literatuře přinesla až Stalinova smrt (1953) a XX. sjezd KSSS (1956)

4 **AUTOŘI SOLITÉŘI**

- Michail Prišvin (1873-1954) – znalec folkloru a ruské přírody (většina jeho děl je spojena s cestami na sever Ruska, Povolží, Střední Asie nebo dále východní tajgy)
- *Řetěz Smrtonošův* (Кащеева цепь, 1923-1954) – autobiografický román (scény ze života šlechtického sídla konce 19. století, pohádkové obrazy)
- Ilja Erenburg (1891-1967) – revolucionář, pařížský emigrant, 1917 návrat do Ruska, ale nebyl nadšen vývojem, 1921-1941 zahraniční korespondent sovětského tisku
- *Tvář války* (Лик войны, 1920) hrůzostrašné dokumentární črty o válce
- pro Erenburga je typický žurnalistický a svižný styl psaní
-
-

5 **AUTOŘI SOLITÉŘI**

- *Neobyčejná dobrodružství Julia Jurenita* (Необычайные похождения Хулио Хуренито, 1922) – populární satirický román, zvláštní satira na všechny režimy
- *Pád Paříže* (Падение Парижа, 1942), *Bouře* (Буря, 1944), *Devátá vlna* (Девятый вал, 1951) – románová trilogie zachycující Evropu v letech 1933-1951; nejlepší je první díl

- *Lidé, roky, život* (Люди, годы, жизнь, 1961-1966) – šestidílné paměti, mimořádná kronika doby
- Konstantin Paustovskij (1892-1968) – jeden z ruských kandidátů na NC;
-
-

6 **AUTOŘI SOLITÉŘI**

- ve 20. letech představitel romantické prózy, ve 30. letech se stal opěvovatelem ruské přírody a též autorem biografických črt významných osobností (Isaak Levitan, Taras Ševčenko)
- Vrcholné dílo – *Vyprávění o životě* (Повесть о жизни) – šestisvazkový autobiografický cyklus z let 1946-1963 o tom, co viděl a s kým se potkal, subjektivní spisovatelovo vidění lidí a doby
- Nejznámější dílo – cyklus novel *Zlatá růže* (Золотая роза, 1956) o spisovatelském řemesle, o tom jak psal některé své knihy; vychází ze svých přednášek v Literárním institutu
- Významným autorem solitérem byl i Boris Basternak

7 **TÉMA VÁLKY**

- Téma války – do roku 1956 velmi šablonovitě, „někrasovovské“ pojetí se mohlo prosazovat až od druhé poloviny 50. let
- Nicméně již po válce vznikají díla, která se staví proti heroismu a monumentálnosti a která byla kritikou odmítnuta
- Emmanuil Kazakevič (1913-1962) – jeden z válečných autorů (působil jako válečný zpravodaj)
- popularitu mu přinesla válečná novela *Hvězda* (Звезда, 1947) o malé oddílu, jež hyne v týlu nepřítele
- novela *Dva ve stepi* (Двое в степи, 1948) o nelidskosti válečné mašinerie
- mladičkový důstojník je odsouzen k smrti za nesplnění příkazu a starý voják ho stepí eskortuje

8 **TÉMA VÁLKY**

- vzniká mezi nimi přátelství, ale pro jednoho je to cesta poslední... o vině a smíření se s osudem (kritika novelu odmítla)
- Pozdější tvorba *Modrý sešit* (Синяя тетрадь, 1961) novela s epizodou z Leninova života
- Alexandr Tvardovskij – roéma *Dům u cesty* (Дом у дороги, 1946) – válka viděna jako tragická, jako národní tragédie
- Andrej Platonov a jeho novela *Návrat* – zmiňováno již dříve
- Patří sem i Leonid Leonov a jeho román *Ruský les*
- Vasilij Grossman *Za Volhou není země* (За правое дело, 1952) – „vojna a mír 20. století“ – epos o stalingradské bitvě, mající rovinu makrohistorickou (sovětský i německý štáb) i mikrohistorickou (pohled jednotlivce – Rusa i Němce) – knize chybí odstup od historických událostí

9 **TÉMA VÁLKY**

- Jestliže se literatura po roce 1956 nese ve znamení přehodnocování, pak velmi se to dotklo tématu války
- Mladí důstojníci, často narození v první polovině 20. let, jdou do války rovnou ze školy a válce obětují svá mladická léta
- Válka je pro ně tragickým zážitkem, jenž nelze vymazat. Obraz, který si nesou v paměti neodpovídal šablonovitým popisům 2. poloviny 40. let
- Tito autoři začínají promýšlet válku jinak a do té doby zcela nemožným způsobem, první taková díla (především novely) se objevují od roku 1957 a tato

vlna vrcholů v 60. letech, kdy je navíc téma války často spojováno s tématem stalinismu

- Baklanov, Bondarev i Bykov navazovali na dílo Viktora Někrasova, o němž již byla řeč.

-
-

10 ■ GRIGORIJ BAKLANOV (1923-2009)

- na frontě od roku 1941 (několikrát raněn)
- Vrcholem jeho díla je novela *Píď země* (Пядь земли, 1959) – vyjadřuje změnu literárního paradigmatu v zachycování války – velké panoráma je nahrazeno malým prostorem, jednoznačné hrdinství a bezvýhradná ochota sebeobětování jsou nahrazeny pochybnostmi nebo dokonce neheroickým chováním některých vojáků, objevuje se postava zrádce a zbabělce
- *A mrtvy jsou hanby nedojdeme* (Мёртвые сраму не имут, 1961) – novela; jednotka je obětována a vojáci přijímají svůj osud, ale jeden zbabělec si zachrání život
- Nové vidění války nebylo kritikou ihned přijímáno
- Od 70. let opouští v románech téma války, za perestrojky šéfredaktor časopisu *Знамя* a prosazuje změny, jeho tvorba 90. let je umělecky slabší

11 ■ JURIJ BONDAREV (*1924)

- Celou válku strávil na frontě
- novela *Prapory žádají palbu* (Батальоны просят огня, 1959) – opět téma obětování jednotky k odvedení pozornosti nepříteli
- román *Hořící sníh* (Горячий снег, 1969) – „klasika“ válečného žánru, popis závěrečné fáze bitvy o Stalingrad, přibližuje se více k oficiálnímu výkladu války a částečně opouští mikrosvět jedince a „zákopu“
- Válečným tématům se věnoval i v 70. a 80. letech (např. román *Břeh*, Берег, 1975)
- Po perestrojce se věnoval tématům spojeným s rozpadem SSSR a postsovětského období, např. román *Bermudský trojúhelník* (Бермудский треугольник, 1999)

-

12 ■ VASILIJ BYKOV (1924-2003)

- běloruský spisovatel píšící rusky
- Autor celé řady válečných novel – z počátečního období např. *Jestřábí křik* (Журавлиный крик, 1961) – typická „píď země“
- *Mrtvé to nebolí* (Мертвым не больно, 1966) – román, jeho nejlepší dílo ze 60. let – válečné téma doplněno o problematiku stalinismu
- V 70. letech se hodně věnoval „partyzánským“ novelám, např. *Sotnikov* (Сотников, 1970), *Obelisk* (Обелиск, 1971) – odehrávají se na běloruském území, tematika pravého hrdinství
- Protistalinistické téma se do jeho díla vrací v 80. letech např. román *Znamení zla* (Знак беды, 1982) manželská vesnická dvojice je „zlem“ provázána celý život (kolektivizace, válka)

13 ■ VIKTOR ASTAFJEV (1924-2001)

- autor, který ve svém díle kultivuje téma války, zasáhl do vesnické prózy vesnické prózy, ale posouvá ji dál důrazem na soužití člověka a přírody
- *Pastýř a pastýřka* (Пастух и пастушка, 1967-1971) – novela, pastorála, prolínají se roviny současnosti a válečné minulosti, dílo jednoznačně vyznívá protiválečně
- *Jeho Veličenstvo ryba* (Царь-рыба, 1976) – vrcholné dílo, cyklus 12 povídek a

novel – na březích Jeniseje o vztahu člověka a přírody, reflexivní črty (v určitém ohledu připomíná Starce a moře)

- *Prokletí a ubiti* (Прокляты и убиты, 2 díly, 1990-1994) – epické zachycení války zachycující konflikt mezi křesťanskou morálkou, patriotismem a totalitním státem

14 **TÉMA VÁLKY**

- Vladimir Osipovič Bogomolov (1924-1999) – sbírka povídek *Bolest mého srdce* (Сердца моего боль, 1965)
- Téma války mělo v ruské literatuře dlouhé trvání a vydrželo až od 80. let. Stále je publikačně činný Simonov, jehož texty z pozdější doby nabírají kritičtější ráz, avšak je zřejmé, že autor se nerozešel s politickým systémem, v němž vyrůstal
- K nejvýznamnějším autorům na téma války a stalinismu patřil Vasilij Grossman
- Specifické zachycení války se objevuje v díle Anatolije Pristavkina (1931-) soustředí se na osudy dětí; vrcholným dílem je *Na hrudi obra obláček zlatý* (Ночевала тучка золотая, 1980, vydáno 1986) – příběh dvou chlapců z dětského doma, kteří utíkají na Kavkaz, střetávají se s nedůvěrou, smrt jednoho z nich a následné překonání nedůvěry v přátelství s čečenským chlapcem

15 **SCI-FI**

- „Tradiční“ žánr ruské literatury, který se pravidelně objevuje již od přelomu 18. a 19. století
- Ve 20. století
- Alexej Tolstoj - *Aelita* (Kráska z Marsu, 1922-1923), *Paprsky inženýra Garina* (Гиперболоид инженера Гарина, 1927)
- Alexandr Běljajev (1884-1942)
- Ivan Jefremov (1907-1972) – utopie *Mlhovina v Andromedě* (Туманность Андромеды, 1957) – ve své době velmi populární
- Strugackij Arkadij (1925-1991) a Boris (1933-2012)
- *Piknik u cesty* (Пикник на обочине, 1972)– film *Stalker* – varování před možností zneužití vynálezů k ničení
- *Je těžké být bohem* (Трудно быть богом, 1964)